

„Rod rovná sa rovnosť“

Východisková situácia resp. problém pred začatím projektu, ktorý chce projekt riešiť:

ZZŽ MyMamy – Krízové centrum pôsobí v Prešovskom regióne od roku 2003. Výsledkom skúseností získaných v oblasti poradenstva pre obe domáceho násillia je jasná potreba práce aj v oblasti prevencie, ktorá je dôležitá aj v regionálnom kontexte, keďže Prešovský kraj je jednoznačne výraznejšie konfrontovaný s problematikou rodových stereotypov v každodennom živote než je to v iných regiónoch Slovenska i Európy. Tento fakt sa odzrkadľuje v dvoch základných rovinách – v rovine individuálnej i spoločenskej. V individuálnej oblasti je extrémnym prejavom nerovnovážnych mužsko-ženských vzťahov domáce násillie, ktoré je mnohokrát aj prejavom nedostatočnej podpory komunity pre ženu, ktorá sa pokúša tento problém riešiť v rámci svojich možností. Zmeny na pracovnom trhu, pracovné príležitosti vyžadujúce aktívnu reakciu zo strany potenciálnych zamestnancov, možnosť vytvárania si vlastných príležitostí a ďalšie dynamické zmeny aj v ostatných oblastiach života predpokladajú aj zmeny v tradičnom, rodovo stereotypnom usporiadaní mužsko-ženských vzťahov. Proces vytvárania rovnosti na úrovni vzťahu dvoch ľudí je náročný proces vyžadujúci nie len otvorenosť, komunikatívnosť a iné vlastnosti na strane jedinca, ale aj informovanosť, poznanie použiteľných modelov a priestor na diskusiu. V mnohých prípadoch, žiaľ, rodina v tomto smere zlyháva, či už preferovaním tradičného modelu, nedostatočnou komunikáciou a otvorenosťou a škola v rámci plnenia osnov a kurikulí nedisponuje obvykle potrebným časom, ale ani profesionálnym zázemím na zaoberanie sa takýmito témami.

Model rodovo citlivej výchovy, na ktorom pracuje partnerská feministická organizácia Esfem rieši problematiku, aj z pohľadu dôsledkov, ktoré rodové stereotypy majú v oblasti profesionálneho uplatnenia sa dievčat a žien na trhu práce: kariéra žien v porovnaní s kariérou mužov nie je kontinuálna, býva prerušovaná potrebou starostlivosti o deti, čo je na Slovensku považované za výhradnú úlohu žien (matiek). Rodová segregácia zamestnaní: ženy a muži sa na Slovensku uplatňujú v rozdielnych segmentoch trhu práce. Tieto odlišnosti v profesionálnom zameraní žien a mužov korešpondujú s tým, čo je stereotypne považované za mužskú a ženskú prácu, alebo za prácu vhodnú skôr pre ženy a mužov. (Je zrejmé, že profesie považované za „ženské“, alebo v ktorých dochádza k feminizácii, bývajú práve tými profesiami, ktoré patria medzi zamestnania s najnižšími príjmami.) Tento „rozhodovací mechanizmus“ sa uplatňuje už vo fáze prípravy na zamestnanie; sklenený strop. Nerovnosť v odmeňovaní sa však týka všetkých odvetví zamestnaní. Je možné predpokladať, že svoju úlohu pri tomto jave zohráva aj vertikálna nerovnosť v zastúpení žien v jednotlivých odvetviach. Muži častejšie obsadzujú vedúce a manažérske pozície, ktoré sú pre ženy „ťažšie dostupné“. Všetky uvedené javy môžeme považovať za dôsledky rodových stereotypov. Rozhodnutia spojené s voľbou povolania a prípravy na povolanie, ale aj spôsob realizácie iných osobných ambícií, či len ich možností je ovplyvňované rodovou socializáciou od najútlejšieho detstva.

V spolupráci s feministickou organizáciou Esfem, ktorá sa dlhodobo profesionálne zaoberá Modelom rodovo citlivej výchovy veríme, že prostriedky, ktoré by mohli zmeniť takúto pre ženy nevýhodnú situáciu vychádzajú z eliminácie rodových stereotypov. Je pritom potrebné prijať také opatrenia, ktoré by z dlhodobého hľadiska viedli k zvýšeniu rodovej rovnosti v spoločnosti:

- Prostredníctvom legislatívneho a inštitucionálneho zabezpečenia problematiky rodovej rovnosti
- Prostredníctvom rodovo citlivej inštitucionálnej výchovy
- Prostredníctvom rodovej desegregácie prípravy na povolanie
- Prostredníctvom pozitívnych akcií zameraných na zvýšenie počtu študentiek v „nestereotypných odboroch“
- Prostredníctvom pozitívnych akcií zameraných na posilnenie rodovo spravodlivej deľby práce v domácnosti (umožňujúcej spravodlivejšiu distribúciu voľného času a času na platenú prácu, ale aj na budovanie vzťahov medzi členmi rodiny)
- Prostredníctvom pozitívnych akcií zameraných na posilnenie rodovo spravodlivej deľby starostlivosti o deti a ich výchovu
- Prostredníctvom pozitívnych akcií na zosúladovanie práce a rodiny (zacielených však rovnako na mužov, ako aj na ženy)
- Prostredníctvom posilňovania možností pre dievčatá a mladé ženy na rozvoj ich osobných záujmov, ambícií, plánov a projektov
- Prostredníctvom pozitívnych obrazov aktívnych a úspešných žien
- Prostredníctvom poznania dôležitosti žien na rozvoji ľudskej kultúry
- Prostredníctvom pochopenia feministického hnutia ako jedného z najvýraznejších ľudskoprávných hnutí v dejinách a zdroja demokratizácie.

Všetky tieto procesy je nevyhnutné realizovať zároveň a vo vzájomnom súlade. Programy orientované na odstránenie a elimináciu rodových stereotypov, ktoré Esfem realizoval v minulosti sú vhodnými nástrojmi aj v regionálnom kontexte Prešovského kraja (prednášky pre deti a mladých ľudí na stredných školách v Slovenskej republike zamerané na elimináciu rodových stereotypov ako aj prevenciu násilia páchaného na ženách a iných negatívnych spoločenských javov, workshopy a semináre pre učiteľov a učiteľky zamerané na dosiahnutie vyššej rodovej citlivosti v práci s deťmi, projekt „Krása vs. Sloboda“ zameraný na elimináciu rodových stereotypov v súvislosti s „mýtom krásy“ – ako prevencia porúch prijímania potravy, zneužívania liekov, sebapoškodzujúceho správania a vo všeobecnosti s cieľom uvoľnenia stereotypného vnímania ľudskej krásy, videoprojekcia „better woman“ zameraná na memento škodlivosti stereotypov v súvislosti so ženskosťou, krásou a násilím, prednášky zamerané na problematiku rodovej rovnosti, násilia páchaného na ženách a rodovo citlivej výchovy na vysokých školách.)

Cieľová skupina

- žiaci a žiačky stredných škôl (10 škôl)
- učitelia, pedagogickí a psychologickí poradcovia
- študenti vysokých škôl (anketárky, účastníci diskusných stretnutí)
- umelci zapojení do kampane
- médiá
- spolupracujúce MVO
- široká verejnosť

Ciele projektu

Hlavný cieľ projektu:

Podpora práva na rovnosť a nediskrimináciu na základe rodu a zvýšenie povedomia pri uplatňovaní práva na rovnaké zaobchádzanie.

Operačné ciele podprojektu:

1. *Vytvoriť priestor pre aplikáciu Modelu rodovo citlivej výchovy mládeže*
2. *Zlepšiť dostupnosť a rozšírenie informácií v oblasti rodovej rovnosti pre širokú verejnosť*

Aktivity projektu

Aktivity k operačnému cieľu 1:

„Vytvoriť priestor pre aplikáciu Modelu rodovo citlivej výchovy mládeže“

1.1. Analýza a monitoring rozsahu a kvality informácií o téme Rodových stereotypov a rodovej rovnosti na stredných školách

Z dôvodu čo najlepšieho zamerania aktivít a tém, ktoré majú byť súčasťou vzdelávacieho modulu sme sa rozhodli v prvej fáze projektu zrealizovať prieskum medzi dievčatami a chlapcami (študentmi stredných škôl) o ich vzťahu k téme projektu. Súčasťou prieskumu bude aj špecifikácia potrieb dievčat a chlapcov v súvislosti s identifikáciou stereotypov a predstáv o materstve a otcovstve. Prieskum bude realizovaný na 10-tich školách (5 prevažne „dievčenských“, 5 prevažne „chlapčenských“), na každej škole v minimálne dvoch triedach prvého resp. druhého ročníka, t.j. v 20 triedach na hodinách etiky (Predpokladaný počet respondentov: 300)

Prieskum bude mať dve fázy:

- A) dotazníkové šetrenie zamerané na identifikáciu stereotypov viažucich sa k ženskosti medzi dievčatami a mužskosti medzi chlapcami, očakávania a predstavy o párových vzťahoch a materstve a otcovstve, vzťah k očakávaniam okolia,
- B) obsahová analýza slohových prác dievčat na tému materstva a chlapcov na tému otcovstva. (Obsahová analýza umožňuje hlbšie pochopenie postojov k otcovstvu, identifikáciu obáv, očakávaní a predsudkov. Výsledky z obsahovej analýzy je možné využiť priamo pri tvorbe metodík.)

Obe fázy prieskumu budú slúžiť ako poklady na prípravu vzdelávacieho modulu. Záverečná správa z prieskumu bude publikovaná na pripravovanej webstránke KC ZZŽ MyMamy a združenia Esfem. Diseminácia zistení sa bude realizovať formou prednášok, záverečnej konferencie, vydaných publikácií v rámci kampane realizovanej počas projektu.

1.2. Vytvorenie dvoch modelov rodovo citlivej výchovy (metodika pre chlapcov a dievčatá osobitne)

Pri tvorbe modulu budeme vychádzať z viacerých zdrojov, nie len z výsledkov prieskumu. Primárne budeme vychádzať z teoretických východísk rodovo citlivej pedagogiky, z predchádzajúcich skúseností v oblasti poradenstva, ako aj zo skúseností partnerskej organizácie Esfem a z ich práce s deťmi a mladými ľuďmi. Zároveň využijeme skúsenosti učiteliek a učiteľov v rámci projektu Model rodovo citlivej výchovy, existujúce metodické materiály určené na výchovu k ľudským právam, environmentálnu výchovu a výchovu k manželstvu a rodičovstvu, ktoré je možné využiť buď priamo, alebo s úpravami. Následne do tvorby modulu zahrnieme aj výsledky prieskumu. Podľa možnosti sa pokúsime vychádzať z konkrétnej situácie v škole: časový priestor, počet študentiek a študentov v skupinách, priestorové možnosti, materiálne možnosti a pod. Modul však bude obsahovať aj odporúčanie pre „ideálne“ podmienky.

Tvorba modulu – predstavuje z určitého aspektu samostatnú časť projektu, no je súčasťou celého procesu realizácie projektu: Jedným z východísk bude prieskum (1. fáza), nevyhnutnou súčasťou je aj overenie úspešnosťou navrhnutých aktivít medzi študentmi stredných škôl (2. fáza) a konečným výstupom bude textová podoba modulu: Metodická publikácia pre pedagogický personál stredných škôl a „pracovné zošity“ pre študentky/študentov. Materiály budú vydané formou tlačených príručiek a taktiež na CD nosičoch pre pedagogických pracovníkov, ktorí budú môcť príručky využívať aj touto formou, čím sa využijú najmodernejšie vyučovacie techniky s využitím informačno komunikačných technológií.

1.3. Testovanie modelov – tréningy a programy rodovej citlivosti pre študentov

Na základe teoretických východísk, našich predchádzajúcich skúseností a výsledkov prieskumu bude možné zostaviť výber vhodných aktivít a postupov, ktoré je možné využiť pri priamej práci so študentkami a študentmi. Výber bude pozostávať z čo najširšieho spektra metodík s ohľadom na to, že nie všetkým vyhovuje rovnaký štýl práce. Metodiky by mali obsahovať aktivity využívajúce prednášky, diskusné aktivity, rolové hry, zážitkové učenie a pod. Medzi navrhovanými metódami bude prednáška, workshop, interakcia (na témy: rod, rodová rovnosť, rodové mýty a stereotypy, príčiny a následky, ako a prečo uplatňovať princíp rodovej rovnosti v bežnom živote), nácvik rodovo citlivého prístupu: interaktívne formy, hranie rolí, používanie rodovo citlivého jazyka

Hoci nami stanovený výber bude čo najzodpovednejší, úspešnosť konkrétnych aktivít je možné zistiť iba pri priamej práci so študentmi stredných škôl. Preto súčasťou projektu bude aj realizácia modelových hodín priamo v 10 vytypovaných stredných školách. Keďže žiadna škola nedisponuje ideálnymi podmienkami – pokiaľ ide o využitie priestoru, pomôcok, ale aj časovej dotácie vyučovacích hodín, bude určite zaujímavé zahrnúť „živé“ situácie do prípravy modulu.

Testovacie vyučovacie hodiny sa uskutočnia zvlášť so skupinami dievčat a zvlášť so skupinami chlapcov, pre každú z týchto cieľových skupín sa zrealizuje 10 pripravených vyučovacích hodín v nadväznosti na jednotlivé preberané témy. Počet vyučovacích hodín môže byť iný, pretože sa pokúsime porovnať úspešnosť hodín aj medzi jednotlivými školami, triedami a ročníkmi. (je treba zohľadniť špecifickosť klímy v triede, rozdiely medzi skupinami a pod.) Niektoré témy, ktorým budeme venovať pozornosť vyplynú až z prieskumu, ale mnohé je možné odhadnúť vopred: vzťah rodu a pohlavia, vzory ženskosti, vzory mužskosti, sexualita a ženskosť, sexualita a mužskosť, rodičovstvo ako materstvo, rodičovstvo ako otcovstvo, sebazpoznanie a sebahodnotenie, emocionalita a mužskosť, racionalita a ženskosť, zodpovednosť a starostlivosť, agresivita a jej zvládanie, citlivosť a jej zvládanie, sebaopisovanie prostredníctvom vzťahov.

1.4. Pracovné stretnutia, tréningy pre učiteľov, pedagogických a psychologických poradcov zamerané na využívanie vyučovacích modelov zohľadňujúcich rodovú rovnosť a ich zosieťovanie

Okrem realizácie pilotného testovania vytvoreného modelu - programu rodovej citlivosti medzi študentmi 10 vytypovaných stredných škôl, zorganizujeme 5 tréningov a 5 jednoduchých pracovných stretnutí pre učiteľov, pedagogických a psychologických pracovníkov stredných škôl z Prešovského kraja.

Tréningy budú zamerané na prezentáciu novovytvoreného modelu – programu rodovej citlivosti študentov, podanie inštrukcií k Metodickému publikácii pre pedagogický personál a k „pracovným zošitom“ pre študentky/študentov. Súčasťou tréningov budú zážitkové aktivity zamerané na rodové scitlivenie personálu pracujúceho s mládežou, nácvik rodovo citlivého prístupu: interaktívne formy, hranie rolí, nácvik používania rodovo citlivého jazyka a pod.

Pracovné stretnutia budú zamerané na výmenu informácií, znalostí a skúseností z praktickej aplikácie programu rodovej citlivosti študentov v školách. Výmena a porovnávanie skúseností prispeje k prehĺbeniu spolupráce a nadviazaniu užších partnerstiev medzi pracovníkmi jednotlivých škôl, čo prispeje k vytvoreniu vysoko účinného a informačne prepojeného systému aplikovania programu rodového scitlivenia študentov.

Súčasťou aktivity je aj zosieťovanie personálu škôl využívajúceho pilotne otestovaný model. V rámci novovytvorenej web stránky KC MyMamy zriadime diskusnú skupinu pre personál stredných škôl využívajúci program rodového scitlivenia študentov v rámci vyučovania. Účelom zosieťovania a rozvoja spojení je hromadné informovanie, spolupráca, výmena skúseností z praktickej aplikácie programu a zvýšenie kvality procesu rodového scitlivenia mládeže pod odborným vedením.

Databáza zosieťovaných pracovníkov škôl na regionálnej úrovni bude umiestnená na web stránke predkladateľa projektu.

1.5. Diseminácia výsledkov projektu

Predpokladáme, že projekt svojím komplexným a inovatívnym prístupom napomôže k eliminácii rodových stereotypov a k dosiahnutiu vyššej rodovej citlivosti širokej verejnosti z Prešovského kraja. Ide o pilotný projekt, ktorého inovatívny prístup je založený na tvorbe modelu rodového scitlivenia mládeže a jeho praktickej aplikácie, zlepšenia dostupnosti a rozšírenia informácií o rodovej rovnosti (napr. feministická knižnica „Vlastná izba“) a expanzívnej PR kampane, ktorá je určená pre širokú verejnosť. Inovativnosť projektu je založená na aktívnom pôsobení na všetky zainteresované články: (mládež, personál škôl, spolupracujúce organizácie, verejnosť), ktoré môžu napomôcť k rodovému scitlivaniu širokej verejnosti.

Model program rodovej citlivosti mládeže plánujeme diseminovať v podobe manuálu obsahujúceho okrem metodiky programu aj prípadové štúdie a výsledky z jej pilotného overenia, skúsenosti z praktického využívania programu, možnosti aplikácií v rámci jednotlivých vyučovacích predmetov, organizáciám pracujúcim s mládežou pôsobiacim na lokálnej, regionálnej i národnej úrovni, školám, MVO, ženským združeniam, komunitným centrá. Podstatné šírenie výsledkov projektu zabezpečíme prostredníctvom web stránky KC MyMamy, ktorá bude pre všetkých záujemcov obsahovať všetky dôležité informácie a materiály z projektu. Príklad komplexného rodového scitlivania verejnosti môže poslúžiť ako vzor pre iné organizácie na lokálnej, regionálnej, národnej a nadnárodnej úrovni.

2.1. Informačno – vzdelávacie stretnutia pre stredoškolskú mládež zamerané na problematiku diskriminácie na základe rodu.

V rámci činnosti knižnice Vlastná izba budú jej pravidelnými návštevníkmi študentky a študenti Prešovskej Univerzity a ďalší prípadní záujemcovia. Pre stredoškolskú mládež bude v rámci projektu spracovaný špecializovaný program vytvorený na základe zistení a overení Modelu rodovo citlivej výchovy. Cieľom pripravovaného programu bude pokúsiť sa zapojiť mládež vo veku 15-18 rokov do aktívnej diskusie v menších skupinách pod vedením facilitátorky, rodovej expertky projektu aj na širšie témy ako sú ľudské práva, porušovanie ľudských práv, obchodovanie s ľuďmi, rodovo podmienené násilie, rovnosti príležitostí na trhu práce, možnosti prevencie a ochrany – ako nebyť diskriminovaný, ako uplatniť svoje práva. Súčasťou programu budú okrem klasických diskusných metód aj premietania filmov, spoločná tvorba preventívnych a informačných letákov (5 ks) a plagátov (5 ks). Výstupom tejto aktivity bude spracovanie preventívno-informačných materiálov, ktorých súčasťou budú aj záznamy diskusií a metodické návrhy „vymyslené mládežou pre mládež“.

V rámci projektu sa uskutočnia minimálne 10 takýchto stretnutí na stredných školách v Prešovskom kraji. Pôjde o minimálne dve dvojhodinové stretnutia pre jednu skupinu. Keďže spracovanie špecializovaného programu je jedným z výstupov tejto aktivity je možné, že časová dotácia a rozvrh stretnutí bude upravený podľa potrieb a návrhov cieľových skupín.

2.2.KVARTETO

OZ Esfem sa podieľalo na vydaní Kvarteta, ktoré sa využíva ako netradičná učebná pomôcka a zároveň PR materiál presahujúci informačnú hodnotu. V rámci predkladaného projektu plánujeme vydať dve kartové hry kvarteto pod názvom „*Neviditeľné ženy*“ a „*Nepoznané Slovensky*“, ktoré budú využiteľné aj ako metodické pomôcky a netradičné učebnice o boji za ľudské práva žien.

Kvarteto „*Nepoznané Slovensky*“ bude zostavené z 32 významných žien, ktoré sa v našich dejinách zasadzovali za rozvoj kultúry (medzi nimi aj bojovníčky za práva žien) a ktoré z oficiálnych učebníc a encyklopédií „vypadli“, alebo na ktoré sa „zabúda“.

To, čo spája rôzne krajiny a národnosti je snaha o slobodu a ľudské práva. „*Nepoznané Slovensky*“ tak budú predstavovať prezentáciu slovenskej kultúry pre iné s dôrazom na spoločné prvky v dejinách. Práve boj za práva žien, ktorý bol v 19. storočí súčasťou prevažne národno-oslobodzovacích hnutí je tým prvkom, ktorý spája kultúry často vzájomne znepriatelené z dôvodov presadzovania národnostných záujmov. Preto v rámci kampane bude vrcholom publikovanie druhého kvarteta: „*Neviditeľné ženy*“ (primárne pre obyvateľky a obyvateľov Slovenska, ale aj pre iných), ktoré zostavíme ako štvorice žien reprezentujúce bojovníčky za ľudské práva žien

z národností, ktoré tvoria menšiny žijúce na Slovensku. Výber sme uskutočnili podľa početnosti jednotlivých menšín žijúcich v SR: maďarská, rómska, česká a moravská, rusínska a ukrajinská, nemecká, poľská. Okrem toho aj židovská, hoci dnes nie je početná, lebo bola počas druhej svetovej vojny zdecimovaná, ale významnou mierou prispela k rozvoju kultúry a vzdelanosti na našom území. Posledná z národností bude slovenská.

Kvarteta budú vydané v dvoch jazykových mutáciách: slovenskej (početnejší náklad) a v anglickej.

Prezentácia bude nasledujúca:

Kvarteto „*Nepoznané Slovensky*“ bude vydané a predstavené verejnosti počas realizácie projektu, pri príležitosti Medzinárodného dňa žien, 8.3.2009 a na konci projektu v apríli 2010 ako záver kampane k projektu bude vydané a prezentované kvarteto „*Neviditeľné ženy*“.

Kvarteta sa budú bezplatne distribuovať prioritne na školách, na ktorých budú prebiehať ďalšie aktivity projektu, na ďalších školách Prešovského kraja, na školách v rámci celej SR, ktoré oň prejavia záujem. Ďalšia distribúcia bude prebiehať prostredníctvom predajcov kníh pre širokú verejnosť za symbolickú cenu. Informácia o vydaní KVARTETA a jeho distribúcia bude súčasťou všetkých mediálnych výstupov projektu (tlačová beseda, konferencia...)

2.3. Otvorená kampaň

a) Zriadenie webstránky v spolupráci Esfem, KC ZZZ MyMamy, FF PU, knižnica „Vlastná izba“

Okrem oživenia webstránky združenia, vytvoríme špeciálnu sekciu pre publikovanie študentských prác dievčat a mladých žien (diplomové práce, seminárne práce, projekty, SOČ, ŠVOČ, ...)

b) FemFestival: realizácia veľkého mestského happeningu na podporu rovnosti príležitostí, búrania rodových stereotypov. V spolupráci s katedrou estetiky, divadelníkmi, výtvarníkmi – medziodborové vyjadrenie názorov na tému Rodovej rovnosti, divadelné predstavenie, vystúpenia kapiel spojené s prezentáciou fotografií a veľkoplošných panelov s netradičným a umelecky pútavým zobrazením témy rodovej rovnosti v Záhrade umenia v Prešove. Súčasťou festivalu bude aj organizácia tvorivej dielne so študentami Katedry estetiky, príprava divadelného predstavenia resp. happeningu na tému rodovej rovnosti spojené s distribúciou tematických pohľadníc a tričiek s potlačou.

c) mediálne výstupy – tlačová konferencia v úvode projektu, záverečná konferencia s tlačovou besedou „V Prešovskom kraji rod rovná sa rovnosť?!“ Pre minimálne 60 účastníkov s prezentáciou výstupov projektu a s vydaním zborníka príspevkov. Počas celého projektu bude prebiehať kontinuálna kampaň informujúca o výsledkoch a zisteniach prieskumu, o praktických skúsenostiach z testovania Modelov, záznamy z diskusie formou novinových článkov, rozhlasových príspevkov. Za publicitu projektu bude zodpovedné KC ZZZ MyMamy, ktorého expertka na publicitu bude realizovať túto činnosť.